

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบการปกครองสมัยใหม่ ไม่ว่าจะ เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่กำลังพัฒนา ย่อมจะมีทั้งสถาบันทางการเมืองและสื่อมวลชนควบคู่กันไปและต่างก็มีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือพิมพ์ว่า เป็นสถาบันกลางที่จะทำหน้าที่สื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชน Seymour-Ure(1968) ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไว้ว่าจะต้องประกอบด้วยหน้าที่ 3 ประการคือ

1. หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางการติดต่อระหว่างรัฐบาลและประชาชนมีหน้าที่แพร่ข่าวสารและความคิดเห็นของสองสถาบันสู่กันและกัน ซึ่งให้ผู้อ่านได้เห็นว่ามิอะไรเกิดขึ้นบ้างในสังคม และรัฐบาลสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ในกรณีใดบ้าง
2. หนังสือพิมพ์มีหน้าที่สร้างประชามติโดยการแสดงข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ มีความเห็นเป็นของตนเองและมุ่งความสนใจไปยังเรื่องที่เหมาะสม
3. หนังสือพิมพ์มีหน้าที่รักษา (Guardian) ผลประโยชน์ของประชาชนโดยการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้มีอำนาจ รัฐบาล หรือนักการเมืองให้กระทำหน้าที่ส่วนรวมอย่างแท้จริง มิฉะนั้นหนังสือพิมพ์ก็ควรจะใช้วิธีการเปิดโปงพฤติกรรมของรัฐบาลที่กระทำการทุจริต โดยในขั้นต้นอาจจะเป็นการตั้งข้อสงสัย ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงกดดัน (Pressure) จากประชาชน อันอาจยุติการกระทำที่ทุจริตของรัฐบาลได้ การอาศัยอำนาจในแง่นี้ หนังสือพิมพ์จึงมีความสามารถสร้างอิทธิพลต่อการเมืองได้ หรือทำหน้าที่สมบูรณ์ขึ้น

ประวัติศาสตร์การเมืองไทย ตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยการล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อปี พ.ศ. 2475 กล่าวได้ว่าเมืองไทยยังไม่เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ทวีป วรดิถ (2531) กล่าวไว้ว่า

สถานการณ์เมืองไทยลุ่ม ๆ ดอน ๆ เรามีระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จไม่ว่าจะเป็นทหาร พลเรือน แล้วเราก็มีประชาธิปไตยครึ่งใบ ไม่ว่าจะภายใต้การปกครองประเภทเผด็จการเต็มใบ หรือประชาธิปไตยครึ่งใบ หนังสือพิมพ์ที่แท้ก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อไปอย่างสุดความสามารถ ท่ามกลางมรสุมการเมือง หนังสือพิมพ์ที่เกิดและเติบโตขึ้นมา ถือได้ว่าเท่ากับเกิดกลางมหาเวายุ ยิ่งเวลาล่วงไป

หนังสือพิมพ์ก็สามารถเจริญเติบโต ปักกล้าขาแข้ง เป็นเสมือนเกตุราที่แผ่นดิน
คลิ่นลมไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง รัฐบาลมาและไปแต่หนังสือพิมพ์คงอยู่ตลอดกาล

แน่นอนที่สุดรัฐบาลหลายสมัย ได้พยายามที่จะควบคุมหนังสือพิมพ์ด้วยวิธีการหลายรูปแบบ
แบบตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม คือการออกกฎหมายควบคุมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งได้ให้อำนาจหน้าที่เจ้าพนักงานไว้อย่างกว้างขวางในการ
ควบคุมหนังสือพิมพ์ที่เห็นว่าเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล กฎหมายฉบับนี้ยังคงมีผลบังคับใช้จน
ถึงปัจจุบัน เพียงแต่ได้มีการผ่อนปรนในเชิงปฏิบัติเท่านั้น

อีกทั้งยังมีคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 ซึ่งมีสาระสำคัญเพื่อควบคุม
หนังสือพิมพ์ให้เข้มงวดยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามได้มีการยกเลิกไปในสมัยรัฐบาลของพลเอก
ชาติชาย ชุณหะวัณ หลังจากที่นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาการได้เรียกร้องให้มีการยกเลิกมาเป็น
เวลายาวนาน

การสั่งปิดหนังสือพิมพ์โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย เป็นมาตรการที่รัฐบาลหยิบ
ขึ้นมาใช้ในหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัฐบาลเผด็จการ เช่น สมัยรัฐบาล
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีหนังสือพิมพ์ถูกสั่งปิดไป 10 กว่าฉบับ

อีกวิธีการหนึ่งซึ่งรัฐบาลนิยมนำมาใช้ควบคุมหนังสือพิมพ์ที่เป็นปฏิปักษ์กับตนเอง คือ
การออกหนังสือพิมพ์ของตัวเอง หรือสนับสนุนหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวเข้าข้างรัฐบาล

ตัวอย่างเช่น ในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ออกหนังสือพิมพ์เจ้าพระยา
ของรัฐบาล หรือในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สนับสนุนหนังสือพิมพ์ธรรมมาธิปไตย
ซึ่งมีนายสี วิเชียรชัย เป็นบรรณาธิการ พร้อมกับออกคำสั่งห้ามข้าราชการอ่านหนังสือพิมพ์
ของฝ่ายค้าน จะให้อ่านแต่หนังสือพิมพ์ของรัฐบาลเอง

อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์ที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายการเมือง ได้พยายาม
ตรวจสอบรัฐบาลเสมอมา ขณะเดียวกันก็พยายามทำหน้าที่ในการให้ข่าวสารและความคิดเห็น
ทางการเมืองแก่ประชาชนด้วย

หนังสือพิมพ์สยามรัฐและหนังสือพิมพ์ไทยรัฐจัดเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่มีอายุยืนยาว
มากที่สุดเล่มหนึ่ง ซึ่งมีประสบการณ์ผ่านประวัติศาสตร์การเมืองไทยมาหลายยุคหลายสมัย และ
สามารถฝ่ามรสุมจากการควบคุมของฝ่ายรัฐจนจะจีรังยังยืนมาได้ถึงทุกวันนี้ได้

กรณีหนังสือพิมพ์สยามรัฐเองเคยเปิดโปงรัฐบาล เช่น การเปิดโปงข้าราชการ
ระดับสูงนำเฮลิคอปเตอร์ของทางราชการไปล่าสัตว์ภายใต้การรู้เห็นเป็นใจของรัฐบาลจอม
พลถนอม กิตติขจรซึ่งต่อมาถูกกระแสวิพากษ์วิจารณ์ของนิสิตนักศึกษาชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญจนเป็นชนวน
นำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516

ส่วนไทยรัฐซึ่งนับว่าเป็นหนังสือพิมพ์ประชานิยมหรือหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณที่ประสบผลสำเร็จในการเพิ่มยอดจำหน่ายสูงสุด อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในเมืองไทยก็เป็นอีกฉบับหนึ่ง ที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดเห็นทางการเมืองในสังคมไทยยุคหลัง ๆ แม้กระทั่งกรณีวิกฤตการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535

การศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและจริงจังยืนยันทันทีมาจนถึงทุกวันนี้ ในวิกฤตการณ์สำคัญทางการเมืองที่ผ่านมาของสังคมไทย คือวิกฤตการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 วิกฤตการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และวิกฤตการณ์ 17-20 พฤษภาคม 2535 จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจไม่น้อยเลยทีเดียว

สาเหตุที่เลือกวิกฤตการณ์ทั้งสาม เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลง และเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ใช่เพียงความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจ เช่น นักการเมือง หรือทหารเท่านั้น แต่เป็นเหตุการณ์ที่มีประชาชนมีส่วนร่วมด้วย

เริ่มจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีประชาชนเข้าร่วมนับแสนคนเพื่อร่วมกันขับไล่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร มีการปะทะกันระหว่างทหารกับประชาชน จนกระทั่งจอมพลถนอม กิตติขจร ต้องเดินทางออกนอกประเทศ จึง เป็นการเริ่มต้นประชาธิปไตยอีกครั้ง หลังจากที่รัฐบาลทหารปกครองประเทศมาเป็นเวลานาน

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่นักศึกษาและประชาชนต้องเสียชีวิต จากการล้อมปราบของเจ้าหน้าที่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พร้อมกับเกิดการรัฐประหารนำโดยพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งเป็นการพลิกประเทศไทยให้เข้าสู่ระบอบเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 17-20 พฤษภาคม 2535 เป็นเหตุการณ์ที่สืบเนื่องมาจากการทำรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยเกิดการชุมนุมประท้วงของประชาชนที่มีต่อพลเอกสุจินดา คราประยูร หนึ่งในผู้นำคณะรัฐประหารที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งเกิดการปะทะกันระหว่างประชาชนกับทหาร จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ประเทศไทยกลับเข้าสู่ระบบรัฐสภาที่มีรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งอีกครั้ง

สำหรับวิกฤตการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ แม้จะมีความสำคัญเช่นกัน แต่ไม่เลือกมาทำการศึกษา เพราะถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจทางการเมืองเท่านั้น เหตุการณ์เหล่านี้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เลือกมาศึกษาข้างต้น อาทิ

- การรัฐประหารเมื่อวันที่ 1-3 เมษายน 2524 นำโดยพลเอกสฤษดิ์

จิตรปฎิมา เกิดขึ้นมาจากความไม่พอใจของทหารกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารในกลุ่ม จปร. รุ่น 7 ที่มีต่อตัวพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น อย่างไรก็ตามการรัฐประหารครั้งนี้ประสบความสำเร็จ

- การรัฐประหารเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2528 นำโดยพันเอกมัญญู รูปขจร ผู้นำของนายทหารกลุ่ม จปร. รุ่น 7 เพื่อหวังล้มล้างรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เช่นกัน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

- การรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งมีพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ พลเอกสุจินดา คราประยูร และพลอากาศเอกเกษร โจนนิต เป็นผู้นำ เพื่อหวังโค่นล้มรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และกระทำได้เป็นผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึงบทบาททางการเมือง ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และสยามรัฐ ที่แสดงออกมาผ่านเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ในช่วงวิกฤตการณ์สำคัญทางการเมืองคือวิกฤตการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516 วิกฤตการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และวิกฤตการณ์ 17-20 พฤษภาคม 2535

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

หนังสือพิมพ์สยามรัฐในฐานะที่เป็นหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพ(Quality Newspaper) แสดงบทบาททางการเมืองในเชิงการให้ข่าวสารข้อมูล เชิงการแสดงความคิดเห็นและเชิงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่องและมีจุดยืนที่ชัดเจนมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐในวิกฤตการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519 และ 17-20 พฤษภาคม 2535

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษามหาวิทยาลัยการเมืองดังกล่าวจะศึกษาจากเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ซึ่งในที่นี้จะเลือกศึกษาจาก

- ข่าว
- คอลัมน์วิจารณ์การเมือง
- บทบรรณาธิการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทมาช้านาน และยั่งยืนในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519 และ 17-20 พฤษภาคม 2535
2. เป็นข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนต่อการเมือง

นิยามศัพท์

บทบาททางการเมือง หมายถึงบทบาทในเชิงการให้ข่าวสารข้อมูล เชิงการแสดงความคิดเห็นและเชิงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่แสดงออกผ่านเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง

วิกฤตการณ์ทางการเมือง หมายถึง เหตุการณ์ไม่ปกติทางการเมืองที่เกิดจากการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของทหาร ซึ่งทำให้เกิดความวุ่นวายความสับสน และความรุนแรง รวมถึงเป็นการเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีประชาชนมีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก ซึ่งในที่นี้จะหมายถึง

1. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นการลุกฮือขึ้นมาจากประชาชนเพื่อล้มล้างรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร จนในที่สุดจอมพลถนอม กิตติขจร ต้องเดินทางออกนอกประเทศ
2. เหตุการณ์นองเลือดเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งมีการล้อมปราบนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมกับเกิดการรัฐประหารของคณะทหารนำโดยพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่
3. เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ช่วงวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 ซึ่งเกิดการปะทะกันระหว่างประชาชนกับทหารจนทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก